

प्रो. प्रविण चोरमलेज्
मास्टर अनॅलिसीस सिरीज

आतापर्यंत न विचारलेल्या घटकांची
विस्तृत 'व्हॅल्यू अडीशन' सह आणि
2023-24 च्या सर्व करंट अपडेट्स सहित
8वी सुधारित आवृत्ती

2024 च्या शेवटच्या
संधीसाठी परिपूर्ण आणि
**FULLY UPDATED
MATERIAL**

राज्यसेवा मुख्य परीक्षा 2024 - पेपर 2

भारतीय संविधान व राजकारण | वर्गीकरण आणि विश्लेषणात्मक प्रश्नसंच:
2023 ते 2012

राज्यसेवा मुख्य परीक्षा - पेपर 2

भारतीय राज्यघटना आणि भारतीय राजकारण व कायदे

(वर्गीकरण व विश्लेषणात्मक प्रश्नसंच 2012-2023)

लेखन व संकलन : प्रा. प्रविण इंदूमती श्रीराम चोरमले

Email : chormalepravin@gmail.com

pravincpublication@gmail.com

प्रकाशक :

प्रविण सी. पब्लिकेशन

128/3/1 बारंगणी मळा, ओव्हीओ गार्डन, फ्लॅट नं. ए 104,

धायरी - 411041

ऑफिस - 3 रा मजला, निलय कॉम्प्लेक्स, हॉटेल शेतकरीच्या

शेजारी, आनंद नगर, पुणे - 411051

Email : pravincpublication @gmail.com

Telegram : Pravinchormaleanalysis

© लेखकाधिन

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted, in any form or by any means, without permission. Any person who does any unauthorised act in relation to this publication may be liable to criminal prosecution and civil claims for damages.

आवृत्ती आठवी : डिसेंबर, 2024

मूल्य ₹ 830/-

अक्षर जुळवणी/मांडणी : प्रविण सी पब्लीकेशन टिम, पुणे

मुखपृष्ठ : Urban Pixels.in

विशेष सूचना :

पुस्तकातील माहिती शक्य तेवढी अद्ययावत व अचूक देण्याचा प्रयत्न केला आहे. तरीही नजरचुकीने काही त्रुटी असल्याचे निदर्शनास आणून दिल्यास योग्य त्या सूचनांचा पुढील आवृत्तीत आवश्यक विचार करू. तसेच पुस्तक वाचताना काही समस्या निर्माण झाल्यास 9700529393 या भ्रमणध्वनी क्रमांकावर कॉल करून प्रत्यक्ष निराकरण करू शकता. तसेच विविध संकेतस्थळ, विविध संदर्भग्रंथांचा उपयोग करून पुस्तकाची रचना केली आहे. तरी लेखक, प्रकाशक, विक्रेता सर्व बाबींशी सहमत असेलच असे नाही.

INDEX

1

भारतीय संविधान व महत्वाचे आयोग

17

1.1	कायदा 1919	2	17
1.2	कायदा 1935	4	18
1.3	संविधान सभेच्या निवडणूका	1	20
1.4	संविधान सभेचे गठन : बैठक/अध्यक्ष	1	23
1.5	विविध समित्या : अध्यक्ष	4	23
1.6	संविधान सभेतील सदस्य : राजकीय पक्ष	1	26
1.7	संविधान सभेची मान्यता/अंमलबजावणी	3	26
1.8	संविधान सभेवरील टीका	1	29

3

उद्देशपत्रिका

59

3.1	स्वरूप	1	59
3.2	मांडणी तथ्ये	3	59
3.3	आर्थिक न्यायाचे तत्त्व	3	61
3.4	उद्देशपत्रिकेतील संकल्पना : सार्वभौम	1	62
3.5	न्यायालयीन निर्णय	2	62
3.6	घटनात्मक दुरुस्त्या	1	64
3.7	वर्णने	1	65

2

घटनेची वैशिष्ट्ये

30

2.1	संसदीय लोकशाही	2	30
2.2	राज्यघटनेचे स्रोत	3	32
2.3	भारतीय व इतर राज्यघटना : तुलना	1	34
2.4	महत्वाची परिशिष्टे/भाग	5	35
2.5	महत्वाची कलमे	5	38
2.6	संक्षिप्त राज्यघटना		41
2.7	पायभूत वैशिष्ट्ये	2	53
2.8	घटनेत नमूद असणारे वरिष्ठत्व	2	53
2.9	आणीबाणी	4	55
2.10	भाषा	1	58

4

राज्यनिर्मिती (कलम 1 ते 4)

67

4.1	भाषावार प्रांतरचना : समित्या	11	67
4.2	नवीन राज्यांची निर्मिती	7	71
4.3	नवीन राज्यांच्या निर्मितीची प्रक्रिया	8	74
4.4	जम्मू आणि काश्मिर	3	79

5

नागरिकत्व (कलम 5 ते 11)

83

5.1	प्रारंभी नागरिकत्वाच्या अटी	1	83
-----	-----------------------------	---	----

PAPER-2 INDEX

6

मूलभूत हक्क
(कलम 12 ते 35)

84

6.1	कलम 12	5	84
6.2	कलम 13	3	85
6.3	आर्टिकल 14/15	4	86
6.4	आर्टिकल 16/17	2	88
6.5	आर्टिकल 18/19	11	90
6.6	कलम 20	2	95
6.7	कलम 21	3	97
6.8	कलम 22	1	98
6.9	कलम 23	2	99
6.10	कलम 25 ते 28	10	100
6.11	आर्टिकल 29-30 सांस्कृतिक व शैक्षणिक हक्क	2	105
6.12	आर्टिकल 32	5	106
6.13	आर्टिकल 33	1	109
6.14	आर्टिकल 34	2	110
6.15	एकत्रित	2	110
6.16	तुलना FR'S & DPSC	2	112
6.17	घटनादुरुस्ती	1	113
6.18	महत्वाचे निवाडे / खटले	2	113
6.19	वैशिष्ट्ये	1	114

7

मार्गदर्शक तत्त्वे
(कलम 36 ते 51)

116

7.1	वैशिष्ट्ये	9	116
7.2	त्याचे वर्णन	2	117
7.3	मार्गदर्शक तत्त्वांचे मूलभूत हक्कात रुपांतर	1	117
7.4	आर्टिकल 45	3	118
7.5	आर्टिकल 39 A	3	119
7.6	आर्थिक क्षमता व विकासाच्या मर्यादेत राहून साध्य करता येणारी	2	119
7.7	त्यांचे वर्गीकरण	4	120

8

मूलभूत कर्तव्ये
(कलम 51अ)

123

8.1	घ. दु. ने समाविष्ट - 42 वी घ. दु.	3	123
8.2	सर्व FD's	6	124
8.3	वर्मा आयोग	1	127
8.4	वर्णन	1	128

9

महत्वाचे खटले

129

9.1	मिनर्वा मिल्स	2	129
9.2	ए. के. क्रायपाक	2	130
9.3	केशवानंद भारती	3	131
9.4	राजनारायण खटला	1	132
9.5	हिम्मतलाल	1	133
9.6	मधू किषवर	1	133
9.7	बोम्मई	1	133
9.8	ग्राहक शिक्षण	1	134
9.9	इतर	3	134

10

घटनादुरुस्ती प्रक्रिया आणि
महत्वाच्या घटनादुरुस्त्या
कलम 368

136

10.1	घटनादुरुस्ती - 1	9	136
10.2	महत्वाच्या घटना दुरुस्ती	17	140
10.3	भाषासंबंधी तरतुदी	3	152

11

महत्वाचे आयोग

155

11.1	निती आयोग	3	155
11.2	नियोजन आयोग	1	156
11.3	राष्ट्रीय विकास परिषद	1	157
11.4	राष्ट्रीय आयोग	23	158
11.5	मानवी हक्क व रचना	19	169
11.5	आंतरराज्यीय नदी खोरे विवाद (आर्टिकल 262)	5	177
11.6	विभागीय परिषदा	3	180

12

भारतीय संघराज्याचे स्वरूप व समस्या

182

12.1	भारतीय संघराज्याचे स्वरूप	4	182
12.2	संघराज्याचे वर्णन	3	183
12.3	संघराज्याच्या समस्या	2	184
12.4	केंद्र व राज्य संबंध	14	185
12.5	केंद्र व राज्य कर विभागणी	2	196

13

राष्ट्रपती

199

13.1	निवड व निवडणूक	5	199
13.2	अधिकार	4	202
13.3	पंतप्रधान मंत्रिमंडळ	1	204
13.4	अध्यादेश	1	204
13.5	दयेचा अधिकार	2	206
13.6	VETO / विशेष अधिकार	3	207
13.7	आणीबाणी	2	210
13.8	विवेकाधिन अधिकार	3	212
13.9	भारताचे राष्ट्रपती	4	213

13.10	सर्वोच्च न्यायालय व राष्ट्रपती	1	215
13.11	उपराष्ट्रपती	7	215
13.12	राष्ट्रपती-राज्यपाल तुलनात्मक अभ्यास	1	219

14

पंतप्रधान / मंत्रिमंडळ

220

14.1	मंत्रिमंडळ / अधिकार	4	220
14.2	शपथ	1	221
14.2	NCRWC अध्यक्ष	1	222

15

महालेखापाल / महान्यायवादी

223

15.1	स्थापना	1	223
15.2	दर्जा / तरतूद	4	224
15.3	वेतन / निवृत्ती	2	226
15.4	अधिकार क्षेत्र	6	227
15.5	कार्यकाळ	1	230
15.6	पदच्युती	1	230
15.7	कर्तव्ये	2	230
15.8	लेखापरिक्षणात समावेश	4	232
15.9	1971 बदल	1	233
15.10	वर्णन	3	234
15.11	महाराष्ट्र	1	234
15.12	महान्यायवादी	7	235

PAPER-2 INDEX

16
लोकसभा
239

16.1	लोकसभा	11	239
16.2	राज्यसभा	8	245

17
संसदीय कामकाज पद्धती
250

17.1	संसदेचे अधिकार - पदच्युती	2	250
17.2	विविध प्रस्ताव / ठराव	4	250
17.3	विविध समित्या	6	252
17.4	सदस्यांची अपात्रता	1	255
17.5	विविध कपाती	1	256
17.6	संचित निधी	4	258
17.7	संसदीय भाषा	1	260
17.8	विविध विधेयक मांडणी	4	261
17.9	लेमडक सेशन	1	262
17.10	योजना	1	263

18
संसदीय आर्थिक समित्या
264

18.1	अंदाज समिती	8	264
18.2	लोकलेखा समिती	10	267
18.3	सार्वजनिक उपक्रम	7	271
18.4	सार्व. खर्चावर नियंत्रणाचे साधन	1	274
18.5	एकत्रित समित्या	2	275
18.6	कॅगचा लेखापरीक्षण अहवाल	1	276
18.7	लेखासंबंधी आयोग	1	276

19
आर्थिक विधेयके मांडणी/अर्थमंत्रालय
277

19.1	अर्थसंकल्प/ अंदाजपत्रक	9	277
19.2	विनियोजन विधेयक	2	280
19.3	धनविधेयक	6	281
19.4	विविध कलमे	3	285
19.5	अर्थमंत्रालय/ विविध विभाग	1	287
19.6	अनुदान मागणी	1	287

न्यायालयीन पद्धत
20
न्यायालयीन व्यवस्था सर्वोच्च न्यायालय
289

20.1	सर्वोच्च न्यायालय	9	289
20.2	न्यायाधीश	8	293

21
न्यायालयीन व्यवस्था उच्च न्यायालय
299

21.1	उच्च न्यायालय	3	299
21.2	न्यायाधीश	2	302

22
लोकपाल, लोकायुक्त/ लोकन्यायालये
304

22.1	लोकपाल	5	304
22.2	लोकायुक्त	5	307
22.3	लोकन्यायालये	2	310

23

न्यायालयीन सक्रियता सुधारणा (PIL/NGT)

312

23.1	PIL	8	312
23.2	राष्ट्रीय हरित लवाद	1	315
23.3	प्रशासकीय न्यायाधीकरण	1	316

24

वित्तीय प्रशासन (CAG/RBI)

318

24.1	सार्वजनिक व्ययावर नियंत्रण	2	318
24.2	एफआरबीएम कायदा/आरबीआय	2	319

25

महाराष्ट्र राज्य सरकार महाराष्ट्र राज्य निर्मिती

321

25.1	नागपूर करार	4	321
25.2	स्थापनेवेळी स्थिती	1	322
25.3	सुवर्णमहोत्सवी	1	323

26

राज्यपाल

324

26.1	घटनात्मक स्थान	2	324
26.2	नेमणुकीविषयी मते	1	325
26.3	खटले / दुरुस्ती	1	326
26.4	विधेयकाविषयी अधिकार	5	326
26.5	विविध अधिकार	4	330
26.6	अभिभाषण	1	332
26.7	वर्णने	4	333
26.8	कलमे	2	334
26.9	वेतन	1	335

27

मुख्यमंत्री आणि मंत्रिमंडळ

336

27.1	मुख्यमंत्री	10	336
27.2	मंत्रिमंडळ	8	339
27.3	उपमुख्यमंत्री	1	343

28

सचिवालय/मुख्य सचिव/संचालनालय

344

28.1	राज्य संचालनालयाची कार्ये	6	344
28.2	मुख्य सचिव	11	346
28.3	सचिवालयातील बदल/समित्या	1	350
28.4	PMO	1	350

29

विधानसभा/ राज्य महसूल

351

29.1	विधानसभा	9	351
29.2	महाराष्ट्राचे विधिमंडळ	8	354
29.3	महाराष्ट्र राज्य निर्मिती	2	357

PAPER-2**INDEX****30****विधान परिषद****359**

30.1	विधानपरिषद	6	359
30.2	द्विगृही राज्ये	2	361
30.3	महाराष्ट्र विधानपरिषद	3	362

31**महाधिवक्ता****364**

31.1	महाधिवक्ता	3	364
------	------------	---	-----

32**मुंबई शेरीफ****366**

32.1	कालावधी	2	366
32.2	नियुक्त व्यक्ती	1	366

पंचायत राज व्यवस्था**33****जिल्हा प्रशासन उत्क्रांती****368**

33.1	जिल्हा प्रशासनाचा विकास	9	368
33.2	जिल्हा प्रशासन	5	371
33.3	जिल्हाधिकारी	19	373
33.4	उपविभागीय अधिकारी	3	380
33.5	विभागीय आयुक्त	4	381
33.6	पंचायती राज समित्या	15	382

34**जिल्हा परिषद****398**

34.1	जिल्हा परिषदेची विविध नावे	2	398
34.2	जिल्हा परिषद अंतर्गत समित्या	1	398
34.3	गणपूर्ती	1	399
34.4	बैठका	1	399
34.5	रजा	1	400
34.6	जिल्हा परिषद अध्यक्ष	3	400
34.8	कर अधिकार	1	402
34.8	मुख्य कार्यकारी अधिकारी (CEO)	4	403

35**पंचायत समिती****406**

35.1	पंचायत समितीची विविध नावे	1	405
35.2	सभापती/उपसभापती : पदच्युती	4	406
35.3	सभा	2	407
35.4	सरपंच समिती	3	408
35.5	पंचायत समिती मूल्यमापन	2	409

36**ग्रामपंचायत****410**

36.1	पार्श्वभूमी / कायदा	2	410
36.2	ग्रामपंचायत	4	411
36.3	ग्रामसभा	5	413
36.4	सरपंच - अविश्वास ठराव	2	415
36.5	इतर	2	416

37

73 वी घटनादुरुस्ती

417

37.1	महत्वाच्या घडामोडी	3	417
37.2	घटनात्मक दर्जा/पार्श्वभूमी	2	418
37.3	73 वी/74 वी घटना दुरुस्ती	2	418
37.4	महत्वाची कलमे	2	419
37.5	आरक्षण तरतुदी	7	420
37.6	73 वी घ.दु. - 29 विषय	2	426
37.7	73 वी घ.दु. - वित्त आयोग	1	427

38

74 वी घटनादुरुस्ती

428

38.1	वैशिष्ट्ये	2	428
38.2	तरतुदी	4	429
38.3	कलमे	4	431
38.4	नियोजन समिती	2	433

39

ग्रामीण भागासाठी कार्यक्रम

434

39.1	SGSY	3	434
39.2	ARWSP (Accelerated Rural (water supply Program 1972-73	1	435
39.3	BRGF	1	435
39.4	RGSA	1	436
39.5	महत्वाच्या संस्था	1	437

40

महानगरपालिका

438

40.1	नागरी संस्था	1	438
40.2	पहिली मनपा	2	438

40.3	क्षेत्र निर्मिती	1	439
40.4	लोकसंख्या सदस्य	1	439
40.5	कालावधी	2	440
40.6	निर्वाचित नगरसेवक	2	440
40.7	नामनिर्देशन अर्हता	1	441
40.8	निवडणूक खर्च	1	442
40.9	कर	1	442
40.10	स्थायी समिती	3	443
40.11	कार्ये	4	444
40.12	विशेष अधिनियम	1	446
40.13	महाराष्ट्रातील मनपा स्थापना	1	446
40.14	शेवटची मनपा	1	447
40.15	मनपा आयुक्त	1	447
40.16	विशेष अधिनियम	1	448

41

नगरपालिका/परिषदा

449

41.1	महाराष्ट्रातील कायदा	1	449
41.2	वॉर्डातील दारुबंदी	1	449
41.3	उत्पन्न स्रोत	1	450
41.4	ई मिशन मोड	1	450
41.5	वर्गीकरण	2	450
41.6	समित्या	2	451
41.7	नगरपरिषदेतील आरक्षण/निवडणुका	1	451
41.8	नगरपंचायत	1	452

42

कॅटॉन्मेंट बोर्ड

457

42.1	वैशिष्ट्ये	5	457
42.2	सदस्य	3	459

PAPER-2 INDEX

शिक्षण व्यवस्था

43

DPSP व शिक्षण/ विद्यापीठे

461

43.1	DPSP घटनेतील तरतुदी आणि शिक्षण	2	461
43.2	वंचित घटक आणि सामाजिक न्याय	9	462
43.3	जागतिकीकरणाचा परिणाम	1	465
43.4	गुणवत्ता / दर्जा	8	466
43.5	गॅटस् : शिक्षण एक सेवा	3	469
43.6	माध्यमिक शिक्षण	1	470
43.7	व्यावसायिक शिक्षण	5	471
43.8	NPTEL	1	473
43.9	ई-शिक्षा	1	474
43.10	उच्च शिक्षण व आव्हाने, समस्या	67	474
43.10	स्वायत्तता	5	500
43.11	RTE 2009	3	502

44

माध्यमिक शिक्षा अभियान

504

.44	माध्यमिक शिक्षा अभियान	6	504
-----	------------------------	---	-----

45

भारतीय पक्ष व दबाव गट

507

45.1	बहुपक्ष पद्धत	4	507
45.2	सुरुवातीच्या कालखंडातील स्वतंत्र पक्ष	2	508
45.3	1990 नंतरचे पक्ष	1	509
45.3	विविध गटबंधन/आघाडी सरकारे	3	511

46

राष्ट्रीय पक्ष

513

46.1	काँग्रेस	6	513
46.2	भाजप	3	515
46.3	कम्युनिस्ट पक्ष	6	517
46.4	बहुजन समाजवादी पक्ष	4	522
46.5	निवडणूक दर्जा	8	523
46.6	तृणमूल	2	527
46.7	पक्ष व कामगार संघटना	2	528

47

प्रादेशिक पक्ष

530

47.1	विविध विचारधारेवरील पक्ष	1	530
47.2	प्रादेशिक पक्ष	3	530
47.3	निवडणूक चिन्ह	2	533
47.4	प्रादेशिक पक्ष	11	535
47.5	महाराष्ट्र (प्रादेशिक पक्ष)	8	541
47.6	प्रादेशिक संघटना	1	544

48

दबाव गट

546

48.1	अवस्था	2	546
48.2	हेतू	1	548

48.3	साधने	1	548
48.4	कार्ये	3	549
48.5	परस्परसंबंध	1	550
48.6	विविध दबाव गट (महाराष्ट्र)	13	550

49

मतदान प्रक्रिया/वैशिष्ट्ये

557

49.1	एकल संक्रमाणिय मतदान पद्धती	2	557
49.2	आरक्षित मतदारसंघ	8	558
49.3	प्रौढ मतदान	7	561
49.4	मतदारसंघ पुनर्रचना/परिसीमन	10	563

50

निवडणूक आयोग

568

50.1	स्थापना	5	568
50.2	निर्मिती हेतू	2	570
50.3	कलम	2	571
50.4	भूमिका/कार्ये-रचना	26	572
50.5	निवडणुक आयुक्त	1	584

51

निवडणूक आयोग

585

51.1	प्रौढ मतदान	2	585
51.2	कायदे/अधिनियम	4	585
51.3	पहिली लोकसभा निवडणूक	3	587
51.4	निवडणुकीतील ट्रेड	6	588
51.5	खर्च	4	590
51.6	न्यायालय आणि निवडणुका	1	592
51.7	2009-2014	3	592
51.8	2014 च्या निवडणुका	6	593

51.9	वर्तन	1	597
51.10	समस्या	2	597
51.11	समित्या/सुधारणा	4	598
51.12	राज्यसभा /लोकसभा निवडणुका	6	600
51.13	जयप्रकाश नारायण	1	602
51.14	2019 च्या निवडणुका	1	603
51.15	NOTA	1	603

52

निवडणूक प्रक्रियेतील प्रगती

604

52.1	ईव्हीएम मशिन	8	604
52.2	छायाचित्र	2	607
52.3	गुन्हेगारीकरणास पायबंद	1	608
52.4	आचारसंहिता	1	608
52.5	प्रतिज्ञापत्र	2	609
52.6	अपात्रतेचे निकष	1	609
52.7	ETPB	1	610
52.8	निवडणूक आयोग	4	610

53

पक्षांतर बंदी कायदा

612

53	पक्षांतर बंदी कायदा	4	612
----	---------------------	---	-----

54

वृत्तपत्र/दूरदर्शन साधनांचा वापर व उपयोग

615

54.1	वृत्तपत्रांची भूमिका	5	615
54.2	पेड न्यूज	5	617
54.3	वृत्तपत्र काऊन्सील	8	618
54.4	दैनिक	4	622
54.5	महत्वाच्या व्यक्ती	3	623
54.6	रेडिओ	1	624

54.7	दूरदर्शन	3	625
54.8	समित्या	4	626
54.9	वृत्तपत्र मूल्यसंहिता	1	628

55

कायद्याची अधिसत्ता/ प्रशासकीय कायदा, नियम

629

55.1	कायद्याचे राज्य	3	629
55.2	प्रशासकीय कायदा	5	630
55.3	कायद्याची अधिसत्ता	3	631
55.4	नैसर्गिक न्यायाचे तत्त्व	7	632
55.5	महत्वाच्या संज्ञा	7	634

56

प्रशासकीय न्यायाधिकरण

636

56.1	प्रशासकीय न्यायाधिकरण आधार	1	636
56.2	प्रशासकीय न्यायाधिकरण आणि न्यायालय साम्य/फरक	3	636
56.3	वेगवेगळी न्यायाधिकरणे	3	637
56.4	प्रशासकीय न्यायालयाची वैशिष्ट्ये	1	639
56.5	न्यायालयाची स्थापना	1	639
56.6	प्र. न्यायाधिकरणाशी संबंधित खटले	1	640
56.7	न्यायाधिकरणाशी संबंधित कलमे	2	640
56.8	विविध कायदे /न्यायाधिकरणे	1	640

57

प्रशासकीय सुधारणा

642

57.1	प्रशासनाचा उगम/सिद्धांत	2	642
57.2	सार्वजनिक सेवा (घटनेतील तरतुदी)	1	645
57.3	स्वातंत्र्योत्तर बदल	1	646
57.4	विविध आयोग/समित्या	3	646
57.4	प्रशासकीय सुधारणा आयोग	5	648
57.6	नोकरशाही/प्रशिक्षण	7	650
57.7	भारतीय लोकप्रशासन संस्था	3	653
57.8	प्रशासन स्वेच्छानिर्णय	1	654

महत्वाचे कायदे

58

भारतीय साक्षीपुरावा अधिनियम (कलम 123)

655

58.1	तत्त्व	3	655
58.2	अधिकारी	2	656
58.3	कलम 123	1	656

59

कार्यालयीन गुप्तता अधिनियम 1923

657

59.1	व्यक्तींचे कर्तव्य	2	657
59.2	सर्वांना लागू	2	657
59.3	कलमे	2	658
59.4	गुन्हा	1	659

60

पर्यावरण संरक्षण कायदा 1986

660

60.1	कायद्याची तरतुद पार्श्वभूमी/ अधिवेशन	3	660
60.2	कायद्यातील तरतुद लागू	1	660
60.3	उद्देश	2	661
60.4	शिक्षा	2	662
60.5	कलमे	9	663
60.6	पर्यावरण शब्दामध्ये समावेश	2	666

61

ग्राहक संरक्षण कायदा 1986

667

61.1	विविध कलमे	1	667
61.2	व्याख्या	7	667
61.3	संरचना	8	671
61.4	सुधारणा	1	673

62

माहितीचा अधिकार कायदा (2005)

675

62.1	जागतिक स्तरावर प्रयत्न	1	675
62.2	भारतातील चळवळ	2	675
62.3	भारतातील मंजूरी	1	676
62.4	कायद्याचे अधिकार	4	676
62.5	महत्त्वाची कलमे	6	678
62.6	सक्षम अधिकारी	2	682
62.7	महत्त्वाचे खटले	1	683
62.8	अपिल	2	683
62.9	आयोग	5	684
62.10	आरटीआय आणि 1923 चा कार्यालयीन गोपनीयता कायदा	4	686
62.11	अनुसुच्या	1	688

63

माहिती तंत्रज्ञान अधिनियम-2000

689

63.1	हेतु	1	689
63.2	कायद्यातील तरतुदी/कलम	6	689
63.3	विविध गुन्हाचे प्रकार	2	693
63.4	विविध शिक्षा	8	693
63.5	प्रमाणन अधिकारी	2	696
63.6	सिग्रेचर	1	697
63.7	महत्त्वाची कलमे	5	698
63.8	दुरुस्ती कायदा	2	701
63.9	प्रकरणे	1	702

64

भ्रष्टाचार प्रतिबंधक अधिनियम (1988)

704

64.1	जनसेवक/तरतुदी	4	704
64.2	गुन्हे शिक्षा	13	708
64.3	महत्त्वाची कलमे	6	713

65

नागरी हक्क संरक्षण कायदा 1955

717

65.1	भारतीय राज्यघटना आणि अनु.जाती व जमातीसाठीच्या तरतुदी	2	717
65.2	लागू/क्षेत्र	1	717
65.3	व्याख्या	3	718
65.4	खटल्याचे अधिकार	2	719
65.5	गुन्हांची कृत्ये	3	720
65.6	गुन्हांसाठी शिक्षा	3	721
65.7	सामुदायिक दंड	1	722
65.8	महत्त्वाची कलमे	2	722
65.9	मानवी हक्क संरक्षण अधिनियम, 1993	5	723

अनु.जाती व अनु.जमाती अत्याचार प्रतिबंधक अधिनियम 1989

महिला आणि त्यांच्याशी संबंधित सामाजिक विधीनियम

69.1	स्त्रियांचे स्थान	1	750
69.2	स्त्रियांचे पुरस्कार	1	750
69.3	महिलांचे शोषण हक्क	2	751
69.4	CrPC आणि महिलांचे संरक्षण	3	752
69.5	शिक्षणाचा हक्क अधिनियम, 2009	4	753

अनु.जाती व अनु. जमाती अत्याचार प्रतिबंधक अधिनियम 1995

અચિલ ભારતીય સેવા

67.1	उद्दिष्ट	1	739
67.2	व्याख्या	1	739
67.3	विविध अधिकाऱ्यांची तरतूद	5	739
67.4	प्रतिबंधात्मक उपाय	2	741
67.5	समिती रचना	2	742

**कौटुंबिक हिंसाचार
(प्रतिबंधक) अधिनियम
2005**

સંઘ લોકસેવા આયોગ

68.1	अंमलबजावणी	1	744
68.2	तक्रारदार	1	744
68.3	न्यायालये	1	744
68.4	न्यायाधीश	1	745
68.5	विविध कलमे	5	746
68.6	शिक्षा	2	747
68.7	कौटुंबिक हिंसाचार समावेश	2	748

71.1	घटनात्मक तरतुदी	1	774
71.2	निर्मिती	1	774
71.3	स्वरूप	3	775
71.4	कार्यपद्धती	1	776
71.5	विविध प्रशिक्षण	1	777
71.6	वेतन	1	777

71.7	पदे	1	778
71.8	कक्षा वाढवण्याचा अधिकार	1	778
71.9	विविध पॅटर्न/प्रकल्प	4	778
71.10	कलमे	1	779
71.11	अध्यक्ष - निर्बंध	2	780

72

राज्यसेवा एमपीएससी

781

72.1	राज्यसेवा आयोग (एमपीएससी)	5	781
------	---------------------------	---	-----

इतर महत्वाच्या संस्था

73

यशदा (यशवंतराव चव्हाण विकास प्रशासन प्रबोधिनी)

783

73.1	स्थापनेचा क्रम	3	783
73.2	उद्दिष्टे	2	784
73.3	अभ्यासक्रम	1	785
73.4	नियतकालिक	1	785

74

सरदार वल्लभभाई पटेल नॅशनल पोलिस अकॅडमी

786

74.1	सरदार वल्लभभाई पटेल	6	786
74.2	प्रशिक्षण	1	788

75

लाल बहादुर शास्त्री राष्ट्रीय प्रशासन संस्था

789

75.1	पार्श्वभूमी, स्थापना	5	789
75.2	अधिनस्थ	1	791
75.3	अभ्यासक्रम	3	791

75.4	प्रशिक्षण	3	792
75.5	विविध कार्यक्रम	1	794
75.6	गीत	1	794
75.7	अधिकाऱ्यांची नेमणूक	1	794
75.8	मंत्रालय	2	795

76

वित्त आयोग : वित्त मंत्रालयाचे कार्य/महत्त्व

796

76.1	वित्त आयोग	4	796
76.2	वित्त मंत्रालय	3	797

77

मातापिता व ज्येष्ठ नागरिक यांचा निर्वाह कल्याण अधिनियम-2007

799

77.1	मातापिता व ज्येष्ठ नागरिक यांचा निर्वाह व कल्याण अधिनियम - 2007	4	799
------	---	---	-----

78

महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता

803

78	महाराष्ट्र जमीन	13	803
----	-----------------	----	-----

79

इतर - 44 प्रश्न

812

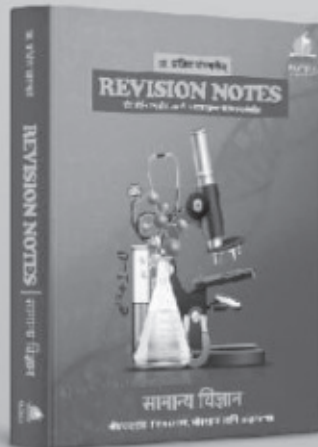
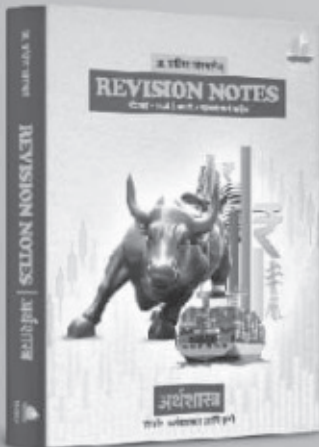
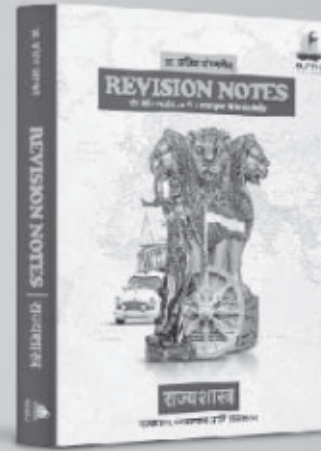
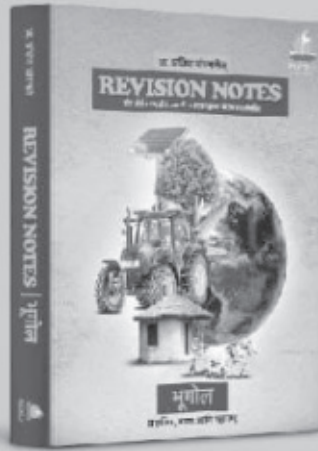
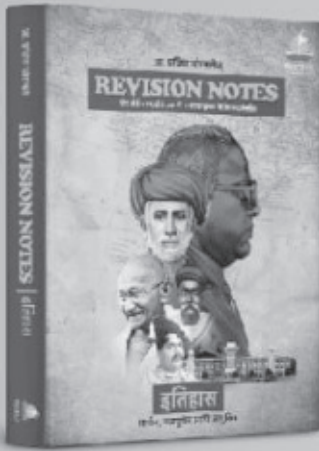
राज्यसेवा मुख्य - 2023 - पेपर 2

825

REVISION NOTES

परीक्षा पूर्व उजळणीला मिळेल
स्मार्ट स्टडी मटेरियलची साथ!

**लवकरच
सर्वत्र उपलब्ध**

अधिक माहितीसाठी संपर्क:

www.pravincpublication.com

9700529393